

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 1. decembra 1880.

Obseg: O nauku kmetijstva na preparandiji ljubljanski. — „Plodi najboljo in najlepšo živino z najboljo in najlepšo in vsikdar enako ter stanovitno od rodú do rodú“. — Nova razmera gruntnega (zemljiškega) davka. — Nekaj o prvem shodu kmetovalcev na Dunaji. (Dalje.) — Kneževina Bolgarija. — Slovensko slovstvo. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**O nauku kmetijstva
na preparandiji ljubljanski.**

Pojasnilo prof. Linhartovega spisa v 262. listu „Laib. Zeitg.“

„Cicero pro domo sua“ — si je vsak lahko mislil, kdor je v podlistku „Laib. Zeitg.“ št. 262 bral članek, s katerim skuša prof. Linhart zavračati ono reformo ljubljanske učiteljske pripravnice, o kateri je tudi v „Laib. Zeitg.“ govoril gosp. E. Kramar, mlad sicer, pa v kmetijstvu odličen strokovnjak.

Ker so tudi „Novice“ uže marsikaj pisale o tej zadevi in tudi živo povdarjale potrebo, da se predavanje kmetijstva na ljubljanski preparandiji predrugači, — ker je tudi letos ista zadeva se razpravljala v deželnem zboru kranjskem in ker je tudi shod kmetovalcev na Dunaji (Agrartag) obravnaval potrebo kmetijskega poduka vzlasti v nadaljevalnih kmetijskih ljudskih šolah, zato ne moremo si kaj, da ne bi pojasnili napačnega mnenja, ki ga je prof. Linhart objavil v navedenem listu „Laib. Zeitung“, ki je tudi v tem vprašanju enostransk, kakor je enostransk, kedar jaha nemčurskega konja.

Vsa pravda med gosp. Kramarjem in gosp. Linhartom se bistveno suče o tem, da gosp. Kramar povdarja potrebo teoretičnega in praktičnega kmetijskega pouka v preparandijah, kateremu edino more kos biti strokovnjak v kmetijstvu, — prof. Linhart pa nasproti trdi, da tacega ni treba, — da zadostuje natoroznanec (Naturhistoriker), kar je na priliko on (Linhart) sam, in da nobene reorganizacije na ljubljanski preparandiji v tem obziru treba ni, češ, da je osnovana po štatutu, ki ga je c. k. naučno ministerstvo razglasilo leta 1874. Profesor Linhart, obširno se sprehajajaje o tem, da uže „naturhistoriker“ je zmožen v preparandiji biti učitelj kmetijstva (čeravno mi tudi take „naturhistorikerje“ poznamo, ki ne znajo rži od pšenice ločiti) sklicuje se zmerom in zmerom na „organisationsstatut“ od l. 1874. in z njim vodo na svoj (enostranski) mlin napeljuje.

Ker je dr. Bleiweis v zadnjem deželnem zboru kranjskem ravno s tem „organisationsstatutom“ dokazal potrebo reorganizacije ljubljanske preparandije, naj njegov govor po stenografičnem zapisniku tukaj priobčimo, da gosp. Linhart vidi, da tudi drugim je znan celi ta

štatut, katerega je pa prof. Linhart amputiral „ad usum delphini“, to je, „naturhistorikerja“.

Za danes naj zadostuje to, da dokažemo, da kdor v preparandiji hoče podučiti pripravnike v kmetijstvu tako, da potem v ljudskih nadaljevalnih šolah na deželi morejo kmetiško mladino z vspehom podučevati v kmetijstvu, mora teoretično in praktično sam izveden biti v kmetijstvu, za katero so fizika in kemija, botanika, živalstvo in rudinstvo le pripravljavni nauki, potrebni sicer, a ne v tisti učenostni meri, kakor jih „naturhistoriker“ vedeti mora.

Da se je na potrebo kmetijskega nauka v ljudskih šolah na kmetih začelo še le zadnja leta misliti, je obče znano, tedaj ne potrebuje nobenega dokaza.

Naj po vsem tem iz deželo-zbornega zapisnika prepisemo, kar je o reorganizaciji kmetijskega nauka o ljubljanski preparandiji govoril dr. Bleiweis, čegar govor se je glasil tako:

„V prvi vrsti stoji vprašanje: kako naj bi se na novo organiziral nauk o kmetijstvu v deželi naši? Gotovo ni nobene dvombe, da pred vsem potrebujemo učitelja za kmetijstvo na ljubljanski preparandiji, ki naj bi podučeval v kmetijstvu pripravnike, ki imajo priti na deželo in podučevati v nadaljevalnih šolah šolsko mladino. O tej potrebi se posebno še prepričamo, če pogledamo „organisationsstatut“ za avstrijske preparandije. Iz tega štatuta je razvidno, da se na naši preparandiji sedaj v kmetijstvu celó malo ali, če hočemo odkritosrčni biti, prav nič ne podučuje, ker nauk ne sme samo teoretičen biti, ampak tudi praktičen.

Naj gospodje slišijo, kako je nauk o kmetijstvu predpisan po osnovi leta 1874. Učiti se ima kmetijstvo v tretjem in četrtem razredu, in sicer v tretjem razredu: „Bodenkunde, Bodenbearbeitung und Düngerlehre, Pflanzenbau im allgemeinen, Cultur der für die Landwirthschaft wichtigsten Gewächse, Grundzüge des Waldbaues, landwirthschaftliche Geräte“, — v četrtem razredu pa se ima predavati: „Thierzucht mit besonderer Berücksichtigung der Bedürfnisse des Landbaues, übersichtliche Darstellung der landwirthschaftlichen Producte, Belehrung über die Organisirung der landwirthschaftlichen Fortbildungsschulen, sowie über die auf die Landwirthschaft bezüglichen Gesetze, Vogelschutz, Schonzeit des Wildes etc.; in beiden Jahrgängen praktische Uebungen im Schulgar-

ten und Excursionen. Zu den ersteren können auch Zöglinge des ersten Jahrganges beigezogen werden“.

Tako zaukazuje „organisationsstatut“.

Pač mu je neka opazka pridejana, in ta opazka menda velja prav za našo preparandijo. Glasi se namreč tako: „An einzelnen Lehrer-Bildungsanstalten kann dieser Unterrichtsgegenstand mit Genehmigung des Unterrichtsministers entfallen.“ Tako je res v Ljubljani! Učitelj pripravnikov, ki kedaj imajo biti učitelji na napredovalnih šolah, mora biti sam strokovnjak, mora vsled „organisationsstatuta“ v stanu biti teoretično in praktično podučevati v vseh razdelkih poljedelstva in gospodarstva sploh. V Ljubljani ni tega. Učitelj, ki je za to nastavljen, je le učitelj natoroznanstva in ne more se zahtevati od njega, da bi podučeval o predmetih, ki so mu popolno tuji. Iz tega je razvidno, da, če hočemo na bolje priti, moramo popravo pri koreniki začeti; učitelji, ki pridejo na deželo, morajo biti sami dobro podučeni, da morejo druge podučevati. Jaz sicer ne trdim, da bi se v ljudskih šolah uže v prvih razredih v kmetijstvu podučevalo. Ta nauk je le za odraščeno mladino in je na pravem mestu le v nadaljevalnih šolah.

„Plodi najboljo in najlepšo živino z najboljo in najlepšo in vsikdar enako ter stanovitno od rodú do rodú.“

Spisal prof. Povše.

To zlato vodilo podaja nam skušeni pisatelj knjige „Umna živinoreja“, katera je le še vse premalo širjena med slovenskimi živinorejci, gosp. dr. Bleiweis.

Da sem ta stavek izbral za povod temu spisu, imam tehtne vzroke z ozirom na to, da naša živinoreja, posebno govedoreja, le zelo počasi napreduje. „Novice“ so uže v mnogih člankih povdarjale, da prav v hlevu ima naš gospodar še svoje zaslombe, zato je pač naravno, da se ta steber dobro utrdi in popolnem izdela.

A temu ni tako.

Kako malo se po kmetih ravna po navedenem vodilu; dovolj je večini gospodarjev, da ima tele 4 noge, ali kakemu boljšemu živinorejcu, da je lepe postave, malo ali celó nič pa se ne ozira na notranje lastnosti, in prav te so najvažnije. Ali ni žalostno videti v večih kmetijah, da nimajo za svojo družino dovolj mleka, čeravno imajo po več krav v hlevu? Ali ni mar mleko jako zdravo, tečno jedilo? Koliko bi se prihranilo zabele, ko bi imeli dovolj mleka, s katerim bi polivali žgance in v njem kuhali kašo namesti bogate zabele. Koliko dobička bi došlo našim živinorejcem, ako bi imeli dobre molzne krave namesti sedanjih slabih, katere tudi hočejo žreti, in morda nič veliko manj ne dobé piče od take krave, ki mnogo mleka daje.

V hlevu naše šolske kmetije imam pač lepo priliko to opazovati. Poleg Pincgavke stoji „Plavka iz Kranjskega“. Obe ste blizo enako veliki in obe dobivate popolno enako krmo v enaki meri. Prva na leto molze 3000 litrov, druga le 1300. Kak razloček pri enakem oskrbovanju! Številke govore in jasno obsojujejo živinorejce, ki se ne ravna po gori navedenem zlatem vodilu.

Na kaj pa mora slehern gospodar paziti in v čem prav za prav obstoji umno gospodarstvo? Gotovo v tem, da ima čistih dohodkov, kolikor je sploh mogoče pridobiti iz gospodarstva. Če torej redim kravo slabo mlekarico, ki mi daje 1300 litrov mleka, težko, da mi daje čistih dohodkov po odbitih vseh stroških za senó, slamo, nastil, strežbo itd. Ako pa dobim od krave

poleg teh 1300, še 1700, ali, recimo, le 700 litrov, je to uže zdaten pripomoček do večega dobička. Vzemimo, da krava s 1300 litri splača stroške, pa takoj vidimo, da, ko bi krava namesto 1300 še 700 litrov, toraj 2000 litrov na leto molzla, onih 700 litrov le po 5 krajc. zaračunanih daje 35 gold. več dobička, in to je gotovo čisti dobiček.

Slišim pa uže kakega gospodarja ugovarjati, da kaj jim pomaga, če imajo krave veliko mleka, saj se ne more prodati po kmetih. Res, pogostoma sem slišal take prazne besede! Dragi! ali ne moreš iz mleka napravljati masla in sira in če sam nimaš dovolj mleka za napravo sira, ali res slovanski gospodarji nikdar ne bomo posnemali drugih naprednih dežel, katere si pomagajo sè zadrugami in v zedinjeni moči vse ovire premagajo? Ali mar niso prav sè združenjem vrli Bohinjci dospeli do tega, da njih sir slovi čez meje naše domovino? Ali mar ni skoro ves sir iz Švajce napravljen od zádrug, ne pa od posamesnih gospodarjev? In prav tako tudi sloveči Holandski i. d. Pač ima neizbrisljive zasluge za to prečastiti gosp. župnik Mesar, in daj Bog, da ga posnemajo tudi drugi častiti duhovni rodoljubi! Ne le ob času poletja, temveč tudi pozimi delujejo mlekarke zádruge in še z večim vspehom zato, ker vsa uprava se more redniše izvrševati. Tako tudi dela Polubinska družba na Tominskem, in splačuje se ji tako bokal mleka po 8 do 10 krajc., v hribih gotovo lepa cena za mleko!

Če se resno poprimemo napredka, ni se nam treba bati, da ne bi spečali mleka po pošteni ceni. Mar nam mora pa biti pred vsem, da si odgojimo boljših molzlih krav. In kako to?

Ravnajmo se po zlatih besedah, katere stojé na čelu teh vrstic. Skrbimo, da si zboljšamo domače pleme s tako krvijo, o kateri smo slišali, da slovi po svetu zaradi mlečnosti, in prav Belansko in Pincgavsko pleme, katero kupuje iz subvencij kmetijska družba, je za to sposobno. Kupil sem tudi jaz letos iz doline Belanske kravo, katera — čeravno uže prav visoke brejosti — molze do 7 litrov na dan.

A tudi z domačimi kravami si moremo pomagati. V vsakaterem plemenu nahajajo se vsaj nekatere krave, ki se odlikujejo po obilni molži, in prav le take morali bi naši gospodarji izbirati za pleme. Kedar odločujemo tedaj telce, ali ga bomo ohranili za pleme ali ne, pogledjmo: ali je od dobre molzne krave, katera ne le prvi čas po teletu dobro molze, ampak tudi dolgo časa potem. So krave, katere po teletenju kaj veliko molzejo, kedar se zopet obrejó, kmalo nehajo molsti in več mesecev potem od njih ne vidimo ne kančeka mleka. Takih krav ne imenujem dobrih molzaric, ljubša mi je ona, ki, če tudi po teletu ne molze prav veliko, pa ohrani mleka saj do 7. meseca brejosti. Po Kranjskem se nahajajo uže tudi dobre take krave, in le od takih zbirajmo mladiče za pleme. Tudi od junčeka, namenjenega za pleme, moramo zahtevati, da je od krave izvrstne molzarice, pa tudi od bika, ki je sin od izvrstne molzne krave. Po stariših podedujejo mladiči toliko zunanje, kolikor tudi notranje lastnosti, in med te poslednje spada tudi sposobnost za mlečnost.

Da bi pač hoteli naši živinorejci to neovrgljivo resnico pomisliti in po njej se ravnati! Tudi mi bi potem v teku 20 let dospeli do tega, da bi naša kranjska goveda slovela zaradi mlečnosti. Kaj lep zgled imamo zato na cesarjevi grajščini Kolečki na Českem, kjer so iz domačih krav „Opočneskega“ plemena, katero ne slovi ravno kot molzno pleme, z natančnim izbiranjem najboljših tako daleč dospeli, da dajo sedaj krave po 2000 in več litrov mleka na leto in dan. (Konec prih.)